

Identifying the Components of Collaborative Information-Seeking Behavior among Researchers Concerning Indigenous Knowledge: A Case Study of the Turkmen Sahra Region

Sardar Sarli¹ , Hajar Zarei² and Seyed Rasool Toudar³

1. Ph.D. student, Department of Knowledge and Information Science, Tonekabon Branch, Islamic Azad University, Tonekabon, Iran. Email: Sardarsarliphd@gmail.com
2. Department of Knowledge and Information Science, Tonekabon Branch, Islamic Azad University, Tonekabon, Iran (Correspond author). Email: hajar.zarei@iau.ac.ir
3. Department of Knowledge and Information Science, Tonekabon Branch, Islamic Azad University, Tonekabon, Iran. Email: sr.toudar@iau.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Purpose: The information search process, information behavior, and particularly collaborative information-seeking behavior (CISB) are fundamental human activities. Examining the conceptual dimensions and technical enablers of CISB deepens understanding of these collaborative dynamics. This study identifies the components of CISB among researchers investigating indigenous knowledge in the Turkmen Sahra region.
Article history: Received: 2026/06/22 Received in revised form: 2026/08/06 Accepted: 2026/08/30 Published online: 2026/10/02	Methodology: This applied, qualitative study used thematic analysis. The target population comprised specialists in indigenous knowledge and collaborative information-seeking within the Turkmen Sahra region. Using snowball sampling until theoretical saturation, 13 participants were interviewed via semi-structured protocols provided in advance. Data were analyzed using MAXQDA.
Keywords: Information-seeking behavior; collaborative information seeking; indigenous knowledge; researchers; Turkmen Sahra; thematic analysis.	Findings: Line-by-line coding of interview transcripts yielded 54 initial concepts after deduplication. Through iterative semantic clustering and validation by four Ph.D. holders in Information Science and Knowledge Studies, these refined into 32 basic/foundational themes, 9 organizing themes, and 3 global/overarching themes.
	Conclusion: Cultural traditions, ethnic and linguistic diversity, resource constraints, indigenous knowledge valuation, and community collaboration readiness act as key contextual and intervening factors for regional researchers. These insights highlight the necessity of structured strategies for preserving and leveraging indigenous knowledge, enhancing research quality, fostering community participation, and advancing socio-ecological sustainability.
Cite this article: Sarli, S., Zarei, H., & Toudar, S.R. (2026). Identifying the Components of Collaborative Information-Seeking Behavior among Researchers Concerning Indigenous Knowledge: A Case Study of the Turkmen Sahra Region. <i>Science and Technology of Information Management</i> , 12 (3). 55-73. DOI: https://doi.org/10.22091/stim.2024.10425.2068	
© The Author(s) DOI: 10.22091/stim.2024.10425.2068	
Publisher: University of Qom	

شناسایی مؤلفه‌های رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران درباره دانش بومی (مطالعه موردی: منطقه ترکمن صحرا)

سردار سارلی^۱ , مریم صابری^۲ و سید رسول تودار^۳

۱. دانشجوی دکترای گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران. رایانامه: Sardarsarliphd@gmail.com

۲. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران (نویسنده مسئول). رایانامه: hajar.zarei@iau.ac.ir

۳. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران. رایانامه: sr.toudar@iau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۵/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۰۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۱۰	هدف: فرایند جست‌وجوی اطلاعات، رفتار اطلاعاتی و خصوصاً رفتار اطلاعاتی مشارکتی از اصلی‌ترین مقوله‌هایی است که با نیروی انسانی در ارتباط است. به نظر می‌رسد درک ویژگی‌های مفهومی این رفتار و روش‌های فنی حمایتی آن در فعالیت‌های مشارکتی می‌تواند در شناخت این نوع رفتار ارزشمند باشد. هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی مؤلفه‌های رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران در منطقه ترکمن صحرا درباره دانش بومی است. روش‌شناسی: پژوهش از نوع کاربردی و به روش کیفی و بر مبنای تحلیل مضمون صورت گرفته است. جامعه آماری کلیه کارشناسان و صاحب‌نظران آشنا با دانش بومی و رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی منطقه ترکمن صحرا و حجم نمونه ۱۳ نفر است. نمونه‌گیری بدون هیچ محدودیتی در تعداد مشارکت‌کنندگان با روش نمونه‌گیری گلوله برفی ادامه یافت تا به اشباع نظری دست یافت. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با هدف شناسایی مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌ها استفاده شد و در این راستا پس از گرفتن مجوزهای لازم، با مصاحبه‌شونده‌های مورد نظر هماهنگی لازم انجام شد و یک نسخه از پروتکل و پرسش‌های مصاحبه از پیش برای آمادگی پاسخ به پرسش‌ها در اختیار مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت. در نهایت برای انجام کدگذاری و تحلیل از نرم‌افزار مکس کیودی‌ای استفاده شده است. یافته‌ها: در مرحله نخست مضامین اولیه استخراج شده از مصاحبه‌ها با رویکرد پژوهش کیفی (تحلیل مضمون) با توجه به اصول پژوهش دسته‌بندی شدند. بر اساس گام‌های روش تحلیل مضمون، برای تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده به صورت سطر به سطر برای استخراج مفاهیم اولیه کدگذاری شدند. تعداد زیادی کد به دست آمده از میان کدهای اولیه، با مطالعه رفت‌وبرگشتی میان داده‌ها، مفاهیم مشترک و مشابه از نظر معنایی ترکیب شدند. سپس این عوامل طبقه‌بندی و پس از کدگذاری مفاهیم دسته‌بندی با جای‌گذاری شاخص‌ها صورت گرفت. در ادامه با کدگذاری همه داده‌ها مضمون‌ها شکل گرفت در نهایت نتایج در قالب مضمون‌های پایه، سازمان‌دهنده، و فراگیر دسته‌بندی شد. بدین ترتیب که پس از کدگذاری اولیه مصاحبه‌ها، کدهای اولیه شناسایی شدند که پس از حذف مفاهیم تکراری و هم‌مفهوم، مفاهیم اولیه به ۵۴ مفهوم پایه رسید. با نظر پژوهشگر و چهار نفر دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی مضامین به ۳۲ مضمون پایه، ۸ مضمون سازمان‌دهنده، و سه مضمون فراگیر رسید. نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که برای پژوهشگران منطقه ترکمن صحرا فرهنگ، سنت‌ها، تنوع قومی و زبانی، دسترسی محدود به منابع اطلاعاتی، ارزش‌گذاری به دانش بومی، و تمایل به همکاری با جوامع محلی، همگی به‌مثابه عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر عمل کرده و بر ضرورت وجود راهبردهای مؤثر برای استفاده و حفاظت از این دانش را تأکید دارند. انتشار نتایج این پژوهش که می‌تواند منجر به افزایش دانش و آگاهی، بهبود کیفیت پژوهش، و تقویت مشارکت بومیان گردد، و نهایتاً به پایداری اکوسیستمی و فرهنگی کمک می‌کند، بلکه با افزایش درستی و عمق پژوهش‌ها، آینده‌ای مثبت و پربار برای پژوهش‌های بوم‌شناختی منطقه را نوید می‌دهد.

کلیدواژه‌ها:

رفتار اطلاع‌جویی، مشارکتی، دانش بومی، پژوهشگران، ترکمن صحرا، تحلیل مضمون.

استناد: سارلی، سردار و زارعی، هاجر و تودار، سید رسول. (۱۴۰۵). «شناسایی مؤلفه‌های رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران درباره دانش بومی (مطالعه

موردی: منطقه ترکمن صحرا)». *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*. دوره ۱۲، شماره ۳، ص: ۷۳-۵۵.

<https://doi.org/10.22091/stim.2024.10425.2068>

۱. مقدمه

شش‌تاب روزافزون تحوّل علوم در زمینه‌های گوناگون و گسترش اطلاعات و ارتباطات، ضرورت پرورش نیروی انسانی خلاق، کارآمد، و با انگیزه را که بتواند هم‌زمان با این تحولات حرکت کند، صدچندان کرده است. یکی از اصلی‌ترین مقوله‌هایی که با نیروی انسانی ارتباط دارد، فرایند جست‌وجوی اطلاعات است. درواقع، قسمت جدایی‌ناپذیر فعالیت‌های آتی افراد، جست‌وجوی اطلاعات است. براساس مطالعات، جست‌وجوی اطلاعات فرایندی پویا و متغیر است که به موقعیت فرد و تا حد زیادی به خود فرد و همچنین به رفتار اطلاع‌یابی او بستگی دارد. بنابراین، برای شناخت همه‌جانبه فرایند جست‌وجوی اطلاعات و رفتار اطلاع‌جویی فرد و در نهایت، افزایش کارآمدی، می‌بایست تمرکز را از شخص به سمت فرایندهای روانی وی گسترش داد (هینستروم^۱، ۲۰۰۵؛ نوروزی، خویدکی، ۱۳۹۴). در عصر حاضر با ورود فناوری‌های اطلاعاتی، رفتار اطلاع‌جویی افراد به شدت تحت تأثیر قرار گرفته است، به‌طوری‌که افراد در فرایند جست‌وجوی اطلاعات و برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود تنها به محمل‌های سنتی اطلاعات (مثل کتاب و نشریات ادواری و غیره) اکتفا نکرده، بلکه برای رفع این نیازها به سراغ رایانه، اینترنت، و سایر فناوری‌های اطلاعاتی رفته و از این فناوری‌ها در بُعد وسیعی استفاده می‌کنند (ادهمی، ۱۳۸۳). گرچه انتخاب نوع رفتاری که افراد برای جست‌وجوی اطلاعات از خود نشان می‌دهند تا حدودی به عادات‌های آن‌ها بستگی دارد، اما انگیزه، نوع تفکر، و شخصیت افراد نیز بر این فرایند اثرگذار خواهند بود (مختاری، ۲۰۱۱). یکی از مباحث مطرح شده در رفتار اطلاع‌جویی، رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی است. از این‌رو، کار تیمی و مشارکتی مسئله مهمی در قسمت‌های مختلف زندگی انسان‌ها به شمار می‌رود (فردوس و دو^۲، ۲۰۱۹). درواقع، کارهای مشارکتی انسان‌ها را برای اهداف خاص یا رفع مشکلات کنار یکدیگر نگه می‌دارند و به افراد کمک می‌کنند تا کارهای که به‌تنهایی نمی‌شوند انجام داد را با کمک دیگران انجام داد (غلامحسین‌زاده، و عرفان‌منش، ۱۳۹۳). به نقل از زارع، میرزاییگی، ستوده، ۱۴۰۱).

اطلاع‌جویی مشارکتی فرایندی است که بین اعضای گروه یا تیم برقرار شده و در آن، اعضاء به‌شیوه هدفمند در پی دسترسی به اطلاعات مشترک هستند. اگرچه مشارکت جزء کلیدی رفتارهای اطلاعاتی است، رفتار اطلاع‌یابی مشارکتی درواقع به شناسایی، جست‌وجو، و استفاده از اطلاعات از سوی دو یا چند نفر برای انجام فعالیتی مشخص و با هدفی خاص می‌پردازد (فوستر^۳، ۲۰۰۶؛ تسای، و چوانگ، ۲۰۲۲؛ زارع، میرزاییگی، ستوده، ۱۴۰۱). مفهوم اطلاع‌جویی مشارکتی از جمله مفاهیمی است که بیش از نیم‌قرن ذهن برجسته‌ترین متخصصان را به خود مشغول داشته و موضوع مطالعات گوناگون بوده است. کاراموفتوغلو^۴ (۱۹۹۸) اولین فردی است که در پژوهش‌های خود چهارچوب نظری ارائه کرده که به فهم و درک ماهیت اطلاع‌جویی مشارکتی کمک می‌کند. گردوین^۵ (۱۹۹۴) اطلاع‌جویی مشارکتی را به‌مثابه فرایندی معرفی می‌کند که در آن اعضای تیم جنبه‌های مختلف یک مسئله را بررسی و راه‌حل کاربردی ارائه می‌کنند (غلامحسین‌زاده، و عرفان‌منش، ۱۳۹۳). به نقل از زارع، میرزاییگی، ستوده، ۱۴۰۱؛ نوروزی، و خویدکی، ۱۳۹۴). همان‌طور که در ابتدای مقدمه گفته شد، افراد برای برآوردن نیازهای اطلاعاتی خود جست‌وجوی اطلاعاتی انجام می‌دهند. یکی از مواردی که در رفتار اطلاع‌جویی مشارکت مؤثر و به پژوهشگران کمک شایایی می‌کند تا در مورد یک پدیده اطلاعات زیادی کسب کنند، دانش بومی است.

دانش بومی مجموعه‌ای کامل از دانش و مهارت است که از سوی افراد در محیط‌های گوناگون تولید و محافظت می‌شود. این افراد دانش بومی را از راه تاریخ و تعامل با محیط طبیعی می‌سازند (سیتتهول^۶، ۲۰۰۷). به نقل از دهواری، ریاحی‌نیا، و محمودی

-
1. Henstrom
 2. Du
 3. Foster
 4. Karamoftoglu
 5. Gardwin
 6. Sithole

توپکانلو، ۱۳۹۸). امروزه اهمیت دانش بومی و ضرورت حفاظت و بهره‌گیری از آن از سوی نهادهای ملی و بین‌المللی بیش از پیش درک شده است.

سنانایاک^۱ (۲۰۰۶). به نقل از دهواری، ریاحی‌نیا، و محمودی توپکانلو، ۱۳۹۸) دانش بومی را کلید توسعه پایدار می‌داند، چراکه دانش بومی قادر است بهترین سازوکارها را برای حل مشکلات موجود ارائه دهد. راهکارهای ارائه شده با استفاده از دانش بومی در پی انطباق و تناسب حداکثری با شرایط و امکانات منطقه‌ای کارآمدترین راه‌حل‌ها محسوب می‌شوند. حفظ و مدیریت دانش بومی می‌تواند به احیای فرهنگ‌های در حال نابودی کمک کرده، باعث کاهش وابستگی‌های اقتصادی شده، و توسعه مداوم یک منطقه جغرافیایی را تضمین کند (هانتز^۲، ۲۰۰۵). به نقل از دهواری، ریاحی‌نیا، و محمودی توپکانلو، ۱۳۹۸). از طرفی گردآوری و اشتراک‌گذاری دانش بومی به درک متقابل فرهنگ‌ها و ارتقاء ابعاد فرهنگی جامعه منجر می‌شود. مسویا^۳ (۲۰۰۷) تأکید داشت که هر کشوری می‌بایست خط‌مشی مشخصی برای مدیریت دانش بومی داشته باشد، این خط‌مشی می‌بایست شامل راهنمایی‌های لازم در مورد کلیه جزئیات مربوط به مسئله مانند شناسایی، استخراج، ذخیره، و حفاظت از دانش بومی، سیاست‌های حمایتی دولت از دانش بومی، مسائل مربوط به حق مؤلف دانش بومی، کاربرد و بهره‌گیری از دانش بومی، و توزیع منافع برآمده از دانش بومی باشد. گنجینه ارزشی داشته‌ها، باورها، مهارت‌ها، ابزارها و شیوه‌های یک ایل، قوم یا ملت، نمونه‌های شاخص و بی‌بدیل از میراث و دانش بومی و هنری آن‌ها بشمار می‌رود. (افروغ، ۱۴۰۳) بنابر این وجود سیاست مدون مدیریت دانش بومی یکی از ملزومات حیاتی توسعه در کشورها است. چراکه برنامه‌ریزی برای توسعه بدون توجه به دانش بومی منطقه، نتیجه‌ای جز هدررفت زمان، منابع مالی و انسانی نخواهد داشت (دهواری، ریاحی‌نیا و محمودی توپکانلو، ۱۳۹۸).

از طرفی، دانش بومی منطقه ترکمن صحرا اهمیت بسیاری دارد و در این زمینه کارهای کمی در کشور ما انجام شده است. به‌ویژه در چند دهه گذشته الگوهای زیادی همانند نو سازی، وابستگی، و جهانی شدن برای کشور ما ارائه شده است. بنابراین، این بحث می‌تواند کمک زیادی به ما کند. نکته دیگر اینکه دانش بومی هیچ منافاتی با دانش جدید ندارد، چراکه ممکن است عده‌ای تصور کنند دانش بومی، دانشی سنتی و در تناقض با دانش‌های جدید است؛ درحالی‌که اینها مکمل یکدیگر هستند و کشورهای اروپایی نیز براساس دانش بومی خود شان پیش می‌روند و هرگز سنت‌های خود را کنار نگذاشته‌اند. ترکمن‌ها، در طول حیات طولانی چند هزار ساله، برای حفظ بقای خود و صیانت از دستاوردهای پیشینیان، دست به تلاش‌های مستمری زده‌اند. ازین رهگذر با انباشت تجارب توانسته‌اند اختراعات و کشفیات جدیدی را به جامعه جهانی عرضه کنند. رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی در حوزه دانش بومی می‌تواند به فرایندی اشاره داشته باشد که در آن افراد یک جامعه به‌ویژه پژوهشگران و کارشناسان به‌طور فعال و هدفمند با اعضای جامعه بومی در ارتباط هستند تا از تجربیات، مهارت‌ها، باورها، و ارزش‌های آنان درباره دانش بومی به‌طور مستقیم آگاه شوند و این دانش را جمع‌آوری، ثبت، و در نهایت به نفع جامعه به کار گیرند (هزارجریبی، و صفری شالی، ۱۳۹۴). موارد گفته‌شده نشان‌دهنده اهمیت دانش بومی است. با توجه به اینکه بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه بر رفتار اطلاعات فردی متمرکز بوده و کمتر به جنبه مشارکتی آن توجه شده است، بنابراین نیاز به پژوهش‌های بیشتری احساس می‌شود و نیاز مبرم به درک ویژگی‌های مفهومی این رفتار و روش‌های حمایتی آن در فعالیتهای مشارکتی وجود دارد. در پژوهش حاضر تلاش خواهد شد با انجام پژوهشی کیفی در منطقه ترکمن صحرا که دارای ظرفیت بسیار بالایی در زمینه دانش بومی است، مؤلفه‌های دانش بومی و رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران شناسایی و مدل مناسب برای مدیریت این دانش ارائه شود. با توجه به موارد گفته‌شده و اهمیت آن‌ها و این که چنین پژوهشی در ترکمن صحرا انجام نشده است، این پژوهش دارای جنبه نوآوری بوده و انجام آن ضروری به نظر می‌رسد. از سوی دیگر پژوهشگر امیدوار است که نتایج این پژوهش اطلاعات ارزشمندی در اختیار متولیان امر قرار داده تا با استفاده از نتایج آن زمینه استفاده بهتر از مؤلفه‌های دانش بومی و رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران منطقه ترکمن صحرا را فراهم

سازند. در نهایت، مسئله اصلی این پژوهش این است که آیا شناسایی مؤلفه‌هایی رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران منطقه ترکمن صحرا درباره دانش بومی مؤثر است؟

۲. پیشینه‌های پژوهش

ترکمن صحرا تنوع دانش بومی فراوان دارد. قدمت تاریخی این قوم و تجارب ارزشمند آنان در اقسام دانش بومی زبان‌زد است. علت انتخاب این منطقه برای این مقاله، نبود پیشینه انجام کار علمی و پژوهشی درباره دانش بومی است. به طبع در صورت نبود پژوهش و توجه به این دانش ارزشمند نیاکان ما، به تدریج به بوته فراموشی سپرده خواهد شد. در این بخش، پژوهش‌هایی که تا حدودی نزدیک به موضوع پژوهش حاضر هستند انتخاب شد.

یوسف‌وند و دیگران (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی «اتنواکولوژی مراتع شور و قلیایی ترکمن صحرا با استفاده از دانش سنتی دامداران ترکمن: مطالعه موردی شهرستان آق‌قلا استان گلستان» پرداختند. دانش سنتی دامداران نشان داد زمین در مراتع ترکمن صحرا یا شیرین است یا شور و به جای این دو اصطلاح، اصطلاحات سالم - ناسالم و خوب - بد نیز در توصیف انواع آن کاربرد دارند. دامداران در ادامه هفت طبقه خاک شیشه‌ای، شُر، مرطوب، ناور، تپه‌ای، قرمز، و سیاه را معرفی کردند که در هر یک از این طبقات گونه‌های گیاهی خاصی حضور دارند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد دامداران ترکمن از دانش غنی درباره توصیف گیاهان و زیستگاه‌های آن‌ها برخوردارند. نوآوری مطالعه آن‌ها استفاده از دانش سنتی دامداران ترکمن در شناسایی گیاهان، طبقات خاک، و ویژگی‌های آن بود که برای اولین بار در منطقه انجام شده است.

زارع، میرزا بیگی و ستوده (۱۴۰۱ ب) در پژوهشی به بررسی تأثیر اعتماد و مؤلفه‌های فرعی آن بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز پرداختند. نتایج نشان داد که تمایل به رفتار اطلاعات‌جویی مشارکتی با متغیر اعتماد با درجه ۴۰/۵٪ قابل پیش‌بینی است.

آقاجان تبار، طبری کوچکسرای و محمودی (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی «نقش دانش بومی در اشتغال، درآمد جمعیت محلی و حفاظت از جنگل هیرکان از دیدگاه ساکنان منطقه واز شهرستان نور» پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که بین «سطح تحصیلات، مدت اقامت در منطقه، کار، درآمد ماهانه، نوع درآمد» و آشنایی با دانش بومی رابطه معناداری وجود دارد. این در حالی است، که بین «جنسیت، سن، محل سکونت، ساعات کار و درآمد» با دانش بومی رابطه معناداری وجود نداشته است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که آشنایی با دانش بومی باعث ایجاد اشتغال و درآمد و افزایش حفاظت از جنگل‌های ارزشمند منطقه می‌شود.

رضایی شریف آبادی، غلامی، و کربلایی آقایی (۱۳۹۸) در پژوهشی به «شناسایی مؤلفه‌های مشترک در مدل‌های رفتاری جستجوی اطلاعات و بازیابی اطلاعات مشارکتی» پرداختند. نتایج نشان داد که علاوه بر تبیین مدل مفهومی رفتار اطلاع‌یابی و ارائه اطلاعات مشارکتی، عوامل مؤثر دیگری مانند ارتباطات، تصمیم‌گیری تیمی، و استفاده از اطلاعات نیز در بسیاری از مطالعات درکانون توجه پژوهشگران قرار گرفته‌اند که نشان‌دهنده نیاز آن‌ها به پژوهش‌های گسترده‌تر برای کشف و توسعه عوامل جدید و مؤثر در بازیابی اطلاعات است.

خانی و دیگران (۱۳۹۸) در پژوهشی به «استفاده از تجزیه و تحلیل داده‌ها برای جمع‌آوری، ارزیابی و شناسایی موثرترین روش‌های مدیریت و برنامه‌ریزی منابع آب در مناطق خشک و نیمه خشک ایران (استان یزد)» پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که شش عامل اصلی ایمنی و جمعیت، حاکمیت، مقرون به صرفه بودن، سازگاری، بهره‌وری انرژی از جمله عوامل و روش‌های دانش مدیریت و برنامه‌ریزی منابع آب در استان یزد هستند. چنین عواملی به مثابه حفاظت از تنوع زیستی، مدیریت صحیح و اخلاقی، مقرون به صرفه بودن، و حفاظت از حیات وحش نیز بسیار مهم بوده‌اند.

شریفی (۱۳۹۸) در مطالعه خود به بررسی «پیشگیری و درمان بیماری‌های شایع در مرشدان زورخانه بر اساس دانش بومی» پرداخت. نتایج بیانگر آن است که مرشدی، هنر ضرب‌نوازی و خواندن آوازهای حماسی در زورخانه‌ها به شمار می‌رود. این هنر بومی از دیرباز از سوی هنرمندان پرورش می‌یافت و امروزه زیر نظر فدراسیون کشتی و ورزش زورخانه‌ای است. درواقع، هر چهار اندام بدن مرشدان از بیماری تأثیر گرفته‌اند. این نواحی عبارتند از حنجره، کلیه‌ها، قسمت شنوایی گوش، و پوست. شریفی با بررسی و مطالعه

تجارب مرشدان دریافت که با آموزش صحیح و اصولی، مراقبت و آمادگی لازم جسمی و روحی تا حدود زیادی بیماری‌های حنجره و کلیه در این افراد کاهش می‌یابند.

دهواری و دیگران (۱۳۹۷) در مطالعه خود به «شناسایی مؤلفه‌های دانش بومی و تدوین مدل مدیریت دانش پزشکی در منطقه مکران» پرداختند. براساس تجزیه و تحلیل دقیق، ۱۷۵ کد پیدا شد و ۵۵ کد نشان‌دهنده سطوح مختلف دانش بومی بود که به پنج گروه صنایع دستی، ماهیگیری، اصلاح نژاد، کشاورزی، و طب سنتی و دو گروه اصلی «علوم غیر پزشکی» و دانش پزشکی تقسیم شدند. کدهای بدست آمده معرف حوزه‌های مختلف دانش پزشکی بومی بودند که در شش گروه نبض شناسی، رنگ، صورت، رنگ ادرار و ناخالصی‌ها، درمان پزشکی، دعا درمانی، جراحی، و فرهنگ پزشکی و دو گروه عمده طبقه‌بندی شدند. بیماری‌ها و شرایط پزشکی در نهایت، ۴۲ پارامتر اول مربوط به اجزای سیستم مدیریت دانش پزشکی در ۱۴ دسته و پنج دسته اصلی ایجاد دانش، کسب دانش، توسعه و اشتراک دانش، انتقال دانش، و جذب دانش طبقه‌بندی شدند که ابعاد الگوی مدیریت دانش طب بومی منطقه مکران را نشان می‌دهند.

وی و دیگران^۱ (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی «رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی در بهتر شدن کیفیت زندگی» پرداختند. نتایج نشان داد که روابط بلندمدت زوج‌های مسن نقشی کلیدی در اطلاع‌جویی مشارکتی آن‌ها ایفا می‌کند. رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی نه تنها به تحکیم روابط میان زوجین کمک می‌کند، بلکه روابط بلندمدت آن‌ها نیز در شکل دادن به شیوه همکاری آن‌ها در جست‌وجوی اطلاعات نقشی اساسی ایفا می‌کند.

ممبله، نایدو، و موتانگا^۲ (۲۰۲۲) در پژوهشی به «ارائه یک بررسی انتقادی از ادبیات و پژوهش در زمینه ادغام دانش بومی و سیستم اطلاعات جغرافیایی در نقشه‌برداری آسیب‌پذیری سیل در آفریقای جنوبی» پرداخته‌اند. بررسی انتقادی آن‌ها نیاز به یک رویکرد جامع، صریح، و مشارکتی را برای یکپارچه‌سازی دانش بومی و سیستم اطلاعات جغرافیایی را نشان داد که به‌درستی از ویژگی‌های خاصی که هر یک از آن‌ها دارند، استفاده می‌کند.

لی و فن^۳ (۲۰۲۱) در پژوهشی به «بررسی رفتار جست‌وجوی اطلاعات مشارکتی در تیم‌های یادگیری محور دانشجو» پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد تأثیر تعاملی جست‌وجوی اطلاعات، ارتباطات اطلاعاتی، و ارزیابی اطلاعات نشان‌دهنده فرایند جست‌وجوی اطلاعات مشارکتی پویا و غیرخطی است.

ابراهیم‌زاده و دیگران (۲۰۲۰) در پژوهشی به «شناسایی محرک‌ها، استراتژی‌ها، و پیامدهای رفتارهای اطلاعاتی مشارکتی پژوهشگران در سایت شبکه اجتماعی ریسرچ‌گیت» پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که کاربران از استراتژی‌های پرسش و پاسخ مشترک به اشتراک‌گذاری اطلاعات، ترکیب اطلاعات، و استراتژی‌های شبکه‌سازی بر اساس نیازهای خود حرکت کردند. تجزیه و تحلیل رفتار جست‌وجوی اطلاعات نشان داد که کاربران ریسرچ‌گیت با درونی کردن دانش جدید، تصمیم‌گیری‌های مشترک و افزایش دیده‌شدن کار خود، شکاف اطلاعاتی را پُر کردند.

چوانگ و تسای^۴ (۲۰۱۹) در پژوهشی به «بررسی تفاوت‌های فردی دانشجویان مقطع کارشناسی و رفتار مشارکتی آن‌ها در هنگام کار بر روی پروژه‌های گروهی مرتبط با دوره» پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که دانشجویان با تفاوت‌های فردی متفاوت اولویت‌های مشارکتی متفاوتی را نشان می‌دهند. کلاس‌های بالاتر و دانشجویان وظیفه‌مدار به دلیل نگرانی‌های مختلف تمایل دارند با دیگران کار نکنند. علاوه بر این، دانشجویان زن، کلاس‌های پایین‌تر، و دانشجویان تکلیف‌گرا از منابع متنوع‌تری استفاده کردند.

اوراما و علی (۲۰۱۸) نقش دانش بومی در توسعه پایدار و استفاده از سیستم‌های اطلاعاتی در مدیریت دانش بومی در اوگاندا را بررسی کردند. پژوهش آن‌ها با روش کیفی انجام شد و جامعه آن را دانشجویان و معلمان دانشگاه مونی اوگاندا تشکیل می‌دادند و برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه حضوری با دانشجویان و معلمان استفاده شده است. براساس یافته‌های پژوهش آن‌ها، مهمترین

1. Wei

2. Membele, G. M., Naidu, M., & Mutanga, O.

3. Li, Y. & Fan

4. Chuang & Tsai

5. Oroma

چالش مدیریت دانش بومی، نبود مستندسازی دانش بومی است. همچنین نتایج نشان داد که ویژگی‌ها و کارکردهای بالقوه سیستم‌های اطلاعاتی می‌توانند به مدیریت بهینه دانش بومی کمک کرده و به ادغام دانش بومی با دانش رسمی منجر شوند. سیستم‌های اطلاعاتی زمینه لازم برای جمع‌آوری، ذخیره، و انتشار دانش بومی را فراهم می‌کنند.

ویت مایر^۱ (۲۰۱۷) رابطه بین باورهای شناختی دانشجویان لیگ آبی و رفتار جست‌وجوی اطلاعات آن‌ها را با استفاده از مدل کولثاؤ^۲ و چهار مدل شناختی توسعه‌یافته در روان‌شناسی بررسی کرد. روش پژوهش او کیفی بود و داده‌ها با مصاحبه جمع‌آوری و کدگذاری شدند. نتایج پژوهش نشان داد که مداخلات، ابزارهای جست‌وجو، ارزیابی اطلاعات، و درک اطلاعات مهمترین عوامل مؤثر بر باورهای شناختی دانشجویان هستند. براساس نتایج پژوهش، از میان مراحل مدل کولثاؤ، سه مرحله انتخاب، تدوین برای جست‌وجوی و گردآوری اطلاعات بر باورهای شناختی دانشجویان مؤثر است.

پیشینه‌های فارسی این پژوهش کلی‌تر از موضوع شناسایی مؤلفه‌های رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران منطقه ترکمن صحرا درباره دانش بومی هستند. یافته‌های برآمده از یوسف‌وندی و دیگران (۱۴۰۱)، آقاجان تبار و دیگران (۱۴۰۱)، رضایی شریف آبادی غلامی و کربلاآقایی (۱۳۹۹)، خانی و دیگران (۱۳۹۹)، شریفی (۱۳۹۹)، دھواری و دیگران (۱۳۹۸) در داخل کشور اهمیت دانش بومی را موفقیت‌آمیز بیان می‌کنند. اما در منطقه ترکمن صحرا به این امر توجه چندانی نشده است. با بررسی‌های انجام‌شده در پژوهش‌های خارج کشور یافته‌های برآمده از وی و دیگران (۲۰۲۲)، ممبله، نایدو، و موتانگا (۲۰۲۲)، لی و فن (۲۰۲۱)، ابراهیم‌زاده و دیگران (۲۰۲۰)، چوانگ و تسای (۲۰۱۹)، اوراما و علی (۲۰۱۸)، و ویت مایر (۲۰۱۷) نشان می‌دهد که در پژوهش‌های خارج از کشور بیشتر توجه به رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی بوده تا دانش بومی.

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، و براساس روش کیفی و بر مبنای تحلیل مضمون انجام شده است. تحلیل مضمون، روشی است برای الف- دیدن متن، ب- برداشت و درک مناسب از اطلاعات به ظاهر نامرتبط، ج- تحلیل اطلاعات کیفی، د- مشاهده نظام‌مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ، ه- تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی (آترید استرلینگ^۳، ۲۰۰۱). شناخت مضمون، یکی از اصلی‌ترین و حساس‌ترین روش‌ها در پژوهش‌های کیفی، و درواقع، قلب تحلیل مضمون است (برایان، کلارک، و تری^۴، ۲۰۲۱). بدین منظور پژوهشگر ابتدا با خواندن و بازخوانی مکرر داده‌ها با عمق داده‌ها آشنا شد. سپس در گام بعدی به ایجاد کدهای اولیه از داده‌ها مبادرت ورزید. در مرحله سوم، با غربالگری، حذف کدهای تکراری، و یکپارچه کردن کدهای هم‌معنا، مضامین به‌دست‌آمده از متون مصاحبه‌ها مقوله‌بندی شدند.

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کارشناسان و صاحب‌نظران در زمینه دانش بومی و رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی منطقه ترکمن صحرا است. ملاک ورود مشارکت‌کنندگان در مصاحبه برخوردار بودن از حداقل سه سال زندگی در این منطقه و ترکمن بودن، فعالیت یا آشنایی با حوزه دانش بومی و رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی یا هر دو بود. بنابراین، تعداد شرکت‌کنندگان در این پژوهش از ابتدا قابل پیش‌بینی نبود. نمونه‌گیری بدون هیچ محدودیتی با روش نمونه‌گیری گلوله برفی (هر پژوهشگر نفر بعد را معرفی می‌کند) در تعداد مشارکت‌کنندگان ادامه یافت تا به اشباع نظری رسید. اشباع نظر زمانی اتفاق افتاد که مصاحبه جدید نتوانست اطلاعات جدیدی درباره مفاهیم، مقولات، و یا ارتباط آن‌ها ارائه دهد. در این پژوهش حجم نمونه ۱۳ نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران آشنا با دانش بومی و رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی منطقه ترکمن صحرا بود که بیشتر آن‌ها عضو هیئت علمی دانشگاه‌ها بودند. با این افراد مصاحبه و نتایج آن به‌صورت مکتوب پیاده‌سازی شد. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با هدف شناسایی مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌ها استفاده شد. در این راستا پس از گرفتن مجوزهای لازم با مصاحبه شونده‌های مورد نظر هماهنگی لازم انجام

1. Whitmire
2. Kuhlthau's Model
3. Attride-Stirling
4. Braun, Clarke, Terry

شد و يك نسخه از پروتکل و پرسش‌های مصاحبه از پیش برای آمادگی پاسخ به پرسش‌ها در اختیار مصاحبه‌شوندگان قرار داده شد. سپس پژوهشگر در زمان تعیین شده در محل کار مصاحبه‌شوندگان حضور یافت و مصاحبه‌هایی را به مدت ۳۰ تا ۶۰ دقیقه انجام داد. در حین مصاحبه به جمع‌آوری نظرات در رابطه با رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران منطقه ترکمن صحرا درباره دانش بومی پرداخته شد و عوامل اصلی و فرعی مورد نظر بررسی و نهایی شدند. در طول مصاحبه از روش یادداشت‌برداری و ضبط صدای مصاحبه‌شونده استفاده شد و پس از پایان مصاحبه، یادداشت‌های مشروحی درباره جریان مصاحبه برداشته شد. پرسش‌های پژوهش به شرح زیر است:

۱. مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران درباره دانش بومی در منطقه ترکمن صحرا چیست؟

۲. آیا الگوی ارائه‌شده رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران درباره دانش بومی در منطقه ترکمن صحرا و ابعاد آن دارای اعتبار لازم و کافی است؟

در این پژوهش از روش کدگذاری نکات کلیدی استفاده شده است. در مجموع ۱۳ مصاحبه با خبرگان این حوزه انجام شد که قابل پیاده‌سازی و تحلیل تشخیص داده شدند. متن مصاحبه‌ها (کلید نکات کلیدی) برای استخراج کدهای اولیه، بررسی شدند و نتایج برگرفته از این کدگذاری در جدول ۱ نشان داده شده است. برای انجام کدگذاری از نرم‌افزار مکس کیودی^۱ استفاده شده است.

۴. یافته‌های پژوهش

برای حفظ اطلاعات مشارکت‌کنندگان در مصاحبه پژوهش، هر يك از مصاحبه‌شوندگان با کد MIX نمایش داده شدند. حرف M برای نشان‌دادن مصاحبه و حرف I برای نشان‌دادن شماره مصاحبه و حرف X برای نشان‌دادن شماره کد اولیه‌ای است که از متن مصاحبه استخراج شده است.

جدول ۱. تحلیل نکات کلیدی مصاحبه‌های انجام‌شده

شمار کد	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	نقل قول‌ها
{M _{3,5} }		
{M _{4,1} }		
{M _{8,26} }	۱. تقسیم وظایف	
{M _{7,44} }	۲. بحث درباره دانش	
{M _{1,14} }	بومی	
{M _{1,45} }	۳. به‌کارگیری تجربه	
{M _{10,42} }	های مشترک	به نظر من تیم‌های مختلف باید با به‌کارگیری تجارب مشترک به شناخت بیشتر و سپس به جمع‌آوری اطلاعات از دانش بومی بپردازند.
{M _{1,43} }	۴. ارزیابی گروهی	یکی از روش‌های یافتن اطلاعات دانش بومی، تقسیم وظایف در حوزه‌های مختلف پزشکی، غیر پزشکی، صنایع دستی، و دامپروری است.
{M _{4,33} }	اطلاعات	در این مورد اولین قدم جمع‌آوری اطلاعات است و سپس می‌باید اطلاعات موجود باید ارزیابی گردد تا بتوان یقین حاصل نمود که اطلاعات درست می‌باشد.
{M _{8,28} }	۵. جمع‌آوری اطلاعات	
{M _{5,13} }	بیشتر	
{M _{12,4} }	۶. اطلاعات جامع	
{M _{3,41} }	۷. تنوع اطلاعات درباره	
{M _{6,12} }	دانش بومی	
M _{11,21}	۸. کسب اطلاعات مورد	
{ }	نیاز	
{M _{13,14} }		
{M _{8,20} }		

شمار کد	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	نقل قول‌ها
{M ₃ ,9}	۹. به‌کارگیری فضای مجازی	به نظرم باید مراجعه به تجربه افراد خبره و کارکشته خیلی اهمیت دارد لذا در بادی امر افراد صاحب تجربه و معمر را پیدا کرد تا یقین پیدا کرد که کار درست پیش می‌رود. طبعاً قدم اول در این باره یافت اطلاعات گسترده و متنوع است. بدون احصاء دقیق نمی‌توان انتظار داشت تحقیق جامع بوده باشد. بنده معتقدم که از ابزارهای امروزی باید بهره برد منظوم فضای مجازی است. می‌توان با به بحث گذاشتن دانش بومی به نتایج خیلی مهمی خواهیم رسید. در این باره دو روش مطالعه میدانی و بازدید از موارد هدف را پیشنهاد می‌کنم. تا وقتی این پدیده را مشاهده نکنید نمی‌توانید دقیق اطلاعات را گردآوری نمایید. بسته به حجم کار دارد در منطقه ترکمن صحرا می‌توان جهت جمع‌آوری اطلاعات به شوراها هر روستا مراجعه نمود و اطلاعات موارد مورد نیاز را استخراج کرد. دانش بومی مقوله‌ای است که با گذشته پیوند خورده، لذا پیشنهاد بنده این است که منابع موجود در ترکمن صحرا خیلی کمک خواهد کرد چون که ممکن است در باره دانش بومی کارهایی صورت گرفته باشد گمان می‌کنم یا شولی‌های ترکمن بهترین منبع هستند، چرا که با تکیه بر ذهن و خاطرات بزرگان قوم ترکمن می‌توان به نتایج مطلوب رسید. بنده معتقدم برای جمع‌آوری دانش بومی نیازمند تعامل خوب با بزرگان و جمع‌آوری اطلاعات کمی و کیفی است. به نظرم، جست‌وجوی رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی دانش بومی ترکمن صحرا می‌تواند جست‌وجوی مشترک اطلاعات باشد. فکر می‌کنم در این باره نیازمند بازیابی اطلاعات عمومی و دانش بومی هستیم. جست‌وجوی رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی دانش بومی ترکمن صحرا از طریق استفاده از دانش گروهی ممکن می‌باشد.
{M ₂ ,18}	۱۰. نرم‌افزارهای جست‌وجوی اطلاعات مشترک	
{M ₁ ,33}	۱۱. تجربه جست‌وجوی اطلاعات در وب به صورت گروهی	
{M ₄ ,25}	۱۲. با رایانه یا تلفن همراه مشترک	
{M ₃ ,15}	۱۳. تقسیم کار براساس تمرکز بر قسمت‌های مختلف دانش بومی	
{M ₃ ,31}	۱۴. استفاده از اطلاعات افراد بومی	
{M ₄ ,19}	۱۵. تعامل با صاحب نظران	
{M ₉ ,15}	۱۶. جمع‌آوری گروهی اطلاعات بومی	
{M ₁₁ ,17}	۱۷. بازیابی اطلاعات عمومی	
{M ₂ ,26}	۱۸. بازیابی دانش بومی	
{M ₄ ,8}	۱۹. جست‌وجوی مشترک اطلاعات	طبعاً برای این که به جست‌وجوی رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی دانش بومی ترکمن صحرا بپردازیم لازم است به بازیابی اطلاعات بپردازیم. باید به مراکز تمرکز اطلاعات مراجعه نمود مثل کتابخانه ترکمنی یا کتابخانه دانشگاه‌های ترکمن صحرا. امروزه جهت جست‌وجوی رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی دانش بومی ترکمن صحرا ساده‌ترین راه جست‌وجوی مشترک اطلاعات می‌باشد. به نظرم از دانش گروهی باید بهره جست تا چنین امری تحقق پیدا کند. معتقدم، چاره‌ای نیست جز بازیابی اطلاعات مفید و درخور در خصوص دانش بومی جست‌وجوی رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی دانش بومی ترکمن صحرا مستلزم جست‌وجوی مشترک اطلاعات می‌باشد فکر می‌کنم کار آسانی نیست، اما لاجرم به بازیابی اطلاعات کتابخانه‌ای و یا پایگاه‌های اطلاع‌رسانی هستیم به نظر می‌رسد برای جست‌وجوی رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی دانش بومی ترکمن صحرا، به سرمایه‌های انباشته در یا شولی‌ها (بزرگان) ترکمن بپردازیم آنان گنج پنهان این دانش‌اند و یک دایره‌المعارف زنده هستند. باید به دانش گروهی تکیه کرد و پیش برد کار را. آن‌چه که بنده می‌دانم درباره جست‌وجوی رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی دانش بومی ترکمن صحرا، تمرکز بر کسب اطلاعات به شکل کار گروهی بهتر جواب خواهد داد.
{M ₈ ,11}	۲۰. بازیاب اطلاعات	
{M ₉ ,5}	۲۱. استفاده از دانش گروهی	
{M ₁₀ ,17}	۲۲. پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مشترک	
{M ₁ ,27}	۲۳. اشتراک‌گذاری دانش بومی افراد صاحب نظر	
{M ₂ ,10}	۲۴. تسهیم اطلاعات درباره دانش بومی	
{M ₅ ,14}	۲۵. رفتارهای مشارکتی برای تبادل اطلاعات درباره دانش بومی	
{M ₁₁ ,17}	۲۶. تبادل نظر و بحث در مورد دانش بومی کسب شده	
{M ₂ ,26}		
{M ₄ ,8}		
{M ₈ ,11}		
{M ₅ ,9}		به نظرم صاحبان دانش بومی در وهله اول کسانی‌اند که نسل به نسل این دانش را به ما انتقال داده‌اند. باید سراغ آنان رفت. دنیای امروز مدرن است طبعاً کسانی که تحصیلات دانشگاهی دارند می‌توانند نسل جدید صاحبان دانش بومی به شمار روند. چون که به ابزارهای علمی مسلط‌اند. آنان که از علوم قدیمه اطلاعات دارند می‌توانند مرجع اصلی دانش بومی به شمار روند.
{M ₁₂ ,4}		
{M ₁₀ ,18}		

شمار کد	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	نقل قول‌ها
{M _{9,30} }	دارا بودن از	۲۷. فکر می‌نم آنان که از مهارت‌های علمی برخوردار هستند، می‌توانند صاحبان اصلی به شمار روند. در عصر حاضر دانش بومی را از طریق تحصیلات دانشگاهی به دست آورد. چون که برخی رشته‌های بومی تدریس می‌شود. کسانی که این دانش را می‌دانند افراد مسن و با تجربه هستند که بیشتر در روستاها زندگی می‌کنند.
{M _{1,4} }	تحصیلات	
{M _{12,21} }	دانشگاهی برای	
{M _{1,36} }	کسب دانش بومی	افراد سنتی روستایی با جنسیت زن و یا مرد، بسته به شغل‌ها بلد هستند. به نظرم، افراد با تحصیلات دانشگاهی صلاحیت بیشتری دارند.
{M _{10,10} }	تحصیلات مذهبی	
{M _{9,16} }	برای کسب دانش	هر کس که از پیشینیان خود یاد گرفته باشد بر رموز آن واقف است.
{M _{1,36} }	بومی	آنان که تحصیلات مذهبی دارند بیشتر از امروزی‌ها به دانش بومی اهمیت می‌دهند پس آنان ارجح هستند. به هرحال دانش بومی، باید امروزی و علمی شود، پس شکل تکامل یافته آن را در دانشگاه‌ها باید یاد داد.
{M _{11,13} }	دارا بودن مهارت	۲۹. باید به روستاها رفت و افراد معمر را یافت، چرا که گنجینه دانش بومی در دست و حافظه آنان است.
{M _{4,26} }	های عملی برای	امروزه دانش بومی را می‌توان در مراکز فنی حرفه‌ای هم یافت هم به‌روزتر است، هم همان دانش را یاد می‌دهد.
{M _{6,3} }	کسب دانش	
{M _{3,10} }	کسب دانش از طریق	۳۰.
{M _{13,24} }	تحصیل دانشگاه	
{M _{11,28} }	پایگاه‌های اطلاعاتی	۳۱.
{M _{4,27} }	تخصصی	
	منابع کتابخانه‌ای	۳۲.
{M _{6,2} }	جست‌وجوی	۳۳.
{M _{4,10} }	اطلاعات در وب	
{M _{1,34} }	ابزارهای اطلاعات	۳۴.
{M _{7,26} }	جویی مشارکتی افراد	
{M _{8,19} }	از راه رایانه یا تلفن همراه	

نقل قول‌ها	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	شمار کد
		{M _{10,32} }
		{M _{8,16} }
		{M _{2,17} }
		{M _{13,22} }
		{M _{4,27} }
۳۵. تشکیل گروه‌های مجازی	{M _{3,37} }	
اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد با ابزارهای امروزی هم مقدور است، مثلاً مراجعه به منابع کتابخانه‌ای یکی از ابزار آن است که چندین نفر مسئولیت آن را برعهده بگیرند.	۳۶. تسهیم اطلاعات	{M _{3,38} }
اطلاعات را می‌توان از دایره‌المعارف‌ها گرفت. طبعاً با کار جمعی ابزارهای مؤثر آن را می‌توان یافت.	۳۷. شناسایی نیازهای اطلاعاتی	{M _{9,39} }
نرم افزارهای جست‌وجوی اطلاعات مشترک کمک مؤثری است جهت ابزارهای اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد. به نظر اینجانب ابزارهای اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد جست‌وجوی اطلاعات در وب به‌صورت گروهی می‌باشد. ابزارهای اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد می‌تواند تقسیم کار براساس تمرکز به قسمت‌های مختلف باشد، اما باید دقت و صحت اطلاعات مشارکتی بررسی شود.	۳۸. آگاهی مشارکتی درباره دانش بومی منطقه	{M _{10,11} }, {M _{1,23} }, {M _{11,23} }
به نظرم ابزارهای اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد در پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی هر شاخه از دانش بومی ممکن است، مثلاً کشاورزی، دامداری، پزشکی طب سنتی. می‌توان گفت که ابزارهای اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد از طریق رایانه یا تلفن همراه هم ممکن است. خیلی هم سرعت خوبی دارد.	۳۹. دقت و درستی اطلاعات مشارکتی	{M _{11,31} }, {M _{11,29} }, {M _{7,33} }, {M _{4,8} }, {M _{6,25} }, {M _{7,17} }
روش‌های مختلفی و ابزارهای اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد گوناگون وجود دارد. در حال حاضر مهم‌ترینش استفاده از فضای مجازی است که با تشکیل گروه‌های تخصصی می‌توان اطلاعات‌جویی کرد. چون که موضوع بررسی بومی - منطقه‌ای است، ابزارهای اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد را در گروه‌های مجازی مثل تلگرام، واتس‌آپ و اینستاگرام ایجاد نمود. معتقدم که در این باره باید تقسیم کار نمود و براساس اهمیت و تنوع آن به قسمت‌های مختلف تقسیم نمود.		
برای ابزارهای اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد، با توجه به توسعه دانش و ابزارهای جدید چاره‌ای جز یک کار تشکیلاتی حرفه‌ای در فضای مجازی نیست.	۴۰. تشکیل تیم‌های تخصصی	{M _{9,27} }, {M _{1,39} }
تشکیل تیم‌های تخصصی راه‌گشای کار است. می‌توان با عضویت دانشجویان یک استاد در این پروژه، در طی یک یا دو ترم تحصیلی اطلاعات قابل توجهی حاصل خواهد شد. ابزارهای اطلاعات‌جویی مشارکتی افراد با ظهور پدیده فضای مجازی طبعاً می‌تواند به این فضای مجازی تأکید بیشتر نمود. برای این منظور باید از نرم‌افزارهای مؤثر در خصوص اطلاعات مشترک استفاده نمود.	۴۱. نرم‌افزارهای مؤثر استفاده از تخصص	{M _{2,21} }, {M _{1,28} }
	های متنوع در تیم	{M _{3,6} }
	های جمع‌آوری اطلاعات	{M _{8,11} }
۴۳. نگهداشت اطلاعات و دانش بومی مشارکتی		
۴۴. کاربرد دانش بومی مشارکتی		
۴۵. استفاده از اطلاعات برای حل مسئله		

در مرحله نخست مضامین اولیه استخراج شده از مصاحبه‌ها با روش پژوهش کیفی (تحلیل مضمون) با توجه به اصول پژوهش که در بالا بدان اشاره شد، دسته‌بندی شده‌اند. براساس گام‌های روش تحلیل مضمون، برای تحلیل داده، متن مصاحبه‌ها چندین بار به‌دقت مطالعه و سپس کدگذاری شدند. همان‌گونه که شرح داده شد، در ابتدا برای تشکیل چارچوب اولیه شاخص‌هایی که در اجرای خط مشی‌های قضایی مؤثر بودند، از مصاحبه‌هایی با خبرگان قوه قضائیه استفاده شد، سپس داده‌های به‌دست آمده به‌صورت سطر به

سطر برای استخراج مفاهیم اولیه کدگذاری شدند. تعداد زیادی کد به دست آمد که از میان کدهای اولیه، با مطالعه رفت و برگشتی میان داده‌ها، مفاهیم مشترک و مشابه از نظر معنایی ترکیب شدند. پس از آن سعی شد این عوامل طبقه‌بندی شوند. پس از اینکه مفهوم سازی اولیه کامل و عملیات کدگذاری انجام شد، نوبت به دسته‌بندی یا جای‌گذاری شاخص‌ها در ابعاد رسید. در ادامه زمانی که همه داده‌ها کدگذاری شدند، مضمون‌ها شکل گرفتند و پس از بازبینی و تعریف آن‌ها، نتایج در قالب مضمون‌های پایه، سازمان‌دهنده، و فراگیر دسته‌بندی شدند. بدین ترتیب که پس از کدگذاری اولیه صاحب‌ها، کدهای اولیه شنا سائی شدند، پس از حذف مفاهیم تکراری و هم مفهوم، مفاهیم اولیه به ۵۴ مفهوم پایه رسید. با نظر پژوهشگر و چهار نفر دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی مضامین به ۳۲ مضمون پایه، ۸ مضمون سازمان‌دهنده، و سه مضمون فراگیر مطابق جدول ۲ دسته‌بندی شدند.

جدول ۲. مضامین فراگیر، سازمان‌دهنده، و پایه

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
قابلیت‌های اطلاعاتی مشترک	دسترسی به اطلاعات در باره دانش بومی	۱. جست‌وجوی مشترک اطلاعات
		۲. جمع‌آوری اطلاعات بیشتر
		۳. تنوع اطلاعات در باره دانش بومی
		۴. کسب اطلاعات مورد نیاز
	روش‌های متنوع شناسایی اطلاعات مشترک	۵. به‌کارگیری فضای مجازی به‌روش هدفمند
		۶. نرم‌افزارهای جست‌وجوی اطلاعات
		۷. جست‌وجوی اطلاعات در وب به‌صورت گروهی با رایانه یا تلفن همراه مشترک
عوامل شناختی مشترک	سازمان‌دهی اطلاعات درباره دانش بومی	۸. پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مشترک
		۹. پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی
		۱۰. منابع کتابخانه‌ای
		۱۱. شناسایی نیازهای اطلاعاتی
	تخصص و تحصیلات پژوهشگران درباره دانش بومی	۱۲. دارا بودن تحصیلات دانشگاهی برای کسب دانش بومی
		۱۳. تحصیلات مذهبی برای کسب دانش بومی
		۱۴. دارا بودن مهارت‌های عملی برای کسب دانش
	تجربه‌های بومی پژوهشگران	۱۵. کسب دانش با تحصیل دانشگاهی
		۱۶. تعامل پژوهشگران با صاحب‌نظران بومی
		۱۷. اشتراک‌گذاری دانش بومی افراد صاحب نظر
معنابخشی مشارکتی پژوهشگران	سطح آگاهی مشارکتی	۱۸. تشکیل گروه‌های مجازی
		۱۹. فعالیت در گروه‌های مجازی برای کسب دانش بومی
		۲۰. استفاده از تخصص‌های متنوع در تیم‌های جمع‌آوری اطلاعات
	توانایی ارزیابی مشترک	۲۱. تقسیم کار براساس تمرکز بر قسمت‌های مختلف دانش بومی
		۲۲. ساماندهی هدفمند دانش بومی کسب‌شده
		۲۳. درک و بازکردن اطلاعات
		۲۴. دقت و درستی اطلاعات مشارکتی
قابلیت‌های نظام‌مند	ذخیره و بازیابی اطلاعات مشترک	۲۵. نگهداشت اطلاعات و دانش بومی مشارکتی
		۲۶. بازیابی اطلاعات عمومی
		۲۷. بازیابی دانش بومی
	به‌کارگیری اطلاعات درباره دانش بومی	۲۸. کاربرد دانش بومی مشارکتی
		۲۹. استفاده از اطلاعات برای حل مسئله
	اشتراک‌گذاری اطلاعات	۳۰. تسهیم اطلاعات درباره دانش بومی
		۳۱. رفتارهای مشارکتی برای تبادل اطلاعات درباره دانش بومی

با توجه به تعدد مضامین، به تعداد هر مضمون فراگیر، شبکه مضامینی خواهیم داشت که مضمون فراگیر در مرکز آن قرار می‌گیرد. در ادامه، شبکه مضامین پژوهش ترسیم شده است.

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، قابلیت‌های اطلاعاتی مشترک به‌مثابه مضامین فراگیر، دسترسی به اطلاعات دربارهٔ دانش بومی، روش‌های متنوع شناسایی اطلاعات مشترک، سازمان‌دهی اطلاعات دربارهٔ دانش بومی به‌مثابه مضامین سازمان‌دهنده، جست‌وجوی مشترک اطلاعات، جمع‌آوری اطلاعات بیشتر، تنوع اطلاعات دربارهٔ دانش بومی، کسب اطلاعات مورد نیاز، به‌کارگیری فضای مجازی به‌شیوه‌ای هدفمند، نرم افزارهای جست‌وجوی اطلاعات به‌مثابه مضامین پایه شناسایی شدند. از این‌رو، عوامل شناختی مشترک به‌مثابه مضامین فراگیر، تخصص و تحصیلات پژوهشگران دربارهٔ دانش بومی، تجربه‌های بومی پژوهشگران به‌مثابه مضامین سازمان‌دهنده، و دارا بودن تحصیلات دانشگاهی برای کسب دانش بومی، تحصیلات مذهبی برای کسب دانش بومی، دارا بودن مهارت‌های عملی برای کسب دانش، کسب دانش از راه تحصیل دانشگاه، تعامل پژوهشگران با صاحب‌نظران بومی، اشتراک‌گذاری دانش بومی افراد صاحب نظر به‌مثابه مضامین پایه شناسایی شدند. از طرفی، معنابخشی مشارکتی پژوهشگران مضمونی فراگیر است و سطح آگاهی مشارکتی و توانایی ارزیابی مشترک با عنوان مضامین سازمان‌دهنده و تشکیل گروه‌های مجازی، فعالیت در گروه‌های مجازی در راستای کسب دانش بومی، استفاده از تخصص‌های متنوع در گروه‌های جمع‌آوری اطلاعات، تقسیم کار براساس تمرکز بر قسمت‌های مختلف دانش بومی، سامان‌دهی هدفمند دانش بومی کسب شده، درک و بازکردن اطلاعات، دقت و درستی اطلاعات مشارکتی به‌مثابه مضامین پایه شناسایی شدند، و درنهایت، قابلیت‌های نظام‌مند به‌مثابه مضامین فراگیر و ذخیره و بازیابی اطلاعات مشترک، به‌کارگیری اطلاعات، اشتراک‌گذاری اطلاعات به‌مثابه مضامین سازمان‌دهنده، و نگهداشت اطلاعات و دانش بومی مشارکتی، بازیابی، اطلاعات عمومی، بازیابی، دانش بومی، کاربرد دانش بومی، مشارکت، استفاده از اطلاعات برای حل مسئله، تسهیم اطلاعات

درباره دانش بومی، رفتارهای مشارکتی برای تبادل اطلاعات درباره دانش بومی، تبادل نظر و بحث در مورد دانش بومی کسب شده شناسایی شدند.

پاسخ به پرسش‌های پژوهش

پاسخ به پرسش ۱. مؤلفه‌های تشکیل دهنده رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران درباره دانش بومی در منطقه ترکمن صحرا چیست؟

نتایج نشان داد که دانش بومی منطقه شامل چند مؤلفه اولیه بوده که از این تعداد در نهایت هفت مؤلفه تعیین شد. بر این اساس مؤلفه‌های زیرمجموعه مقوله «**صنایع دستی و زیورآلات**» شامل سوزن‌دوزی، قالی‌بافی، ساخت زیورآلات ترکمنی، ساخت دوتار، حصیر بافی، ساخت چاشو، ساخت چارقد و روسری ترکمنی (یالق)، ساخت اوچمیگ، ساخت توی تک، نم‌بافی، قالی و قالیچه ترکمنی، درست کردن کلاه مردان و زنان، آلاچیوب، و ساخت قورجاق تعیین شدند. همه این دانش‌ها بیانگر توانایی بالای مردمان ترکمن و تخصص و ظرافت بالا در ساخت آن‌ها بود.

مؤلفه‌های زیرمجموعه مقوله «**کشاورزی و باغداری**» شامل تعیین زمان کشت و اصول نگهداری آن محصول، دانش یافتن قارچ‌های طبیعی و دملان، شناسایی زمان آیش‌بندی، تشخیص فصل دقیق نهال کاری در باغستان‌ها براساس تقویم باستانی ترکمن‌ها، دانش حفر کانال یا کاریز، جوازکشی، کاربرد تزک در باغداری، استفاده از آزال، استفاده از سوجه داش، استفاده از مخزن‌های زیرزمینی برای نگهداری محصولات کشاورزی و استحصال توشاب بود. همه این دانش‌ها نشان داد در منطقه ترکمن صحرا که هم اقلیم جنگلی و کوهستانی و هم سواحل و دریا و جلگه و بیابان وجود دارد چطور مردمان گذشته خود را با شرایط موجود به بهترین روش وفق می‌دادند، و مهارت و تجربه فراوانی در امر کشاورزی و باغداری داشتند.

مؤلفه‌های زیرمجموعه مقوله «**دامداری**» شامل دانش‌های محافظت از دام‌ها در سرما و گرما، زمان بردن به چاروا، استحصال مواد لبنی، روش پرواربندی، نگهداری گوشت، دانش قوبین قرق‌ماق، روش درمانی دام بیمار، و دانش آت‌قوردارماق می‌شود. نتایج نشان داد که همه این دانش‌ها بیانگر مهارت مردان و زنان ترکمن در اصلی‌ترین حرفه آبا و اجدادی آن‌ها یعنی دامداری و دامپروری است. آن‌ها این دانش‌ها را از پدران و مادران خود نسل‌به‌نسل آموخته و چرخه آن را حفظ کرده‌اند. آن‌ها با تخصص و مهارت خاصی به کار دامداری می‌پردازند.

مؤلفه‌های زیرمجموعه مقوله «**موسیقی**» شامل دانش‌های سیستم پُرخوان خوانی (از آیین‌های شامانیزم)، موسیقی درمانی، قاپوز، آیین رقص خنجر، بهره‌گیری از دوتار، اوراد یا رمضان، موسیقی چوپانی، کوشت دبی‌خوانی، جوق جوق‌های خوانندگی، قیجاق‌نوازی، هودی‌خوانی، یاس خوانی هستند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در زمینه موسیقی دانش‌های منحصر به فرد در ترکمن صحرا وجود دارد و مردمان این دیار تبحر و مهارت‌های ویژه‌ای در زمینه موسیقی دارند که هم شامل مردان و هم شامل زنان می‌شود.

مؤلفه‌های زیرمجموعه مقوله «**معماری**» شامل دانش‌های آلاچیق ترکمنی، تام‌گلی، ساختمان‌های دوطبقه چوبی کمیشان، تالار چوبی، آی نقش‌ها روی سقف‌های حلب شیروانی، ساخت کومه، ساخت چپری، ساخت یاوانا، ساخت نوعی پنجره ترکمنی به نام اییشکه، ساخت ایوان، ساخت ساختمان‌های دو طبقه گلی راز جرگلان می‌شوند. در بررسی‌های این دانش‌ها نیز آنچه مشخص است هماهنگی مردمان این دیار با ویژگی‌های اقلیمی و شرایط جغرافیایی ترکمن صحرا و استفاده از مصالح بومی ساده و ارزان و در دسترس و در عین حال مقاوم است. سازه‌های این دیار همواره در برابر طوفان‌ها و گرما و سرمای شدید نیز مقاومت خود را نشان داده‌اند که نمایانگر معماری منحصر به فرد آن‌ها می‌است.

مؤلفه‌های زیرمجموعه مقوله «**غذا**» دانش‌های پخت غذاهای خاص و خوش طعم آن شامل مهارت در پخت چکدرمه، بورگ ترکمنی، قاتلی بورگ، پیشمه، قایش و قولاق، تاتار چورک، قاتلمه، نان سنتی (چورک)، چوربا، بورانی، باسترمه پلو، کادیلی آش، ماشلی آش می‌شوند. در بررسی این دانش‌ها نیز آنچه مشخص است مهارت ویژه زنان ترکمن صحرا در پخت انواع غذاها و شیرینی‌ها است که در حال حاضر شهرتی ورای ترکمن صحرا داشته و در کل کشور طرفداران زیادی پیدا کرده است. ویژگی خاص این غذاها طعم و مزه‌های خاص آن‌ها و تزیین‌هایی که روی آن‌ها انجام می‌شود که برگرفته از شرایط صحرا هستند.

مؤلفه‌های زیرمجموعه مقوله «لباس» دانش‌های ساخت چاوود، چاکمن، دون، تلپک، بیلی قوشاق، سوپماچ، آدیک، جوراب، آنناق، قون ناق، یالیق، چارشو، و آدیک هستند. درباره این دانش‌ها مهارت‌های منحصر به فرد هم بین زنان و دختران ترکمن و هم بین پسران و مردان ترکمن در رده‌های سنی مختلف وجود داشته که باعث حفظ اصالت این لباس‌ها و انتقال آن‌ها با ویژگی‌های شاخص و فاخرشان به نسل‌های جدیدتر شده است.

مؤلفه‌های زیرمجموعه مقوله «بازی‌های بومی ترکمنی» دانش‌هایی درباره شیوه بازی آشیق بازی، بازی پاره، قاراوردیم بازی، قارماک بازی، آی ترک گون ترک بازی، غوشاق آتدی، بازی آراکسی، بازی قورد توتمش، قوشاق آتدیر، ساقچی اشاک، چیلیک بازی، بازی سویت قازان، و ساریجا قازان هستند. درباره بازی‌های بومی در بین کودکان و نوجوانان و حتی جوانان و بزرگسالان شورواشتیاق فراوانی وجود داشته و در مناسبت‌های مختلف به‌ویژه جشن‌های عروسی حفظ این اصالت‌ها و نمایش بازی‌ها جلوه بیشتری می‌یابد. این بازی‌ها نسل در نسل در بین ترکمن‌ها وجود داشته و هریک از آن‌ها اگر با لالایی و آواز نیز همراه شوند نشان‌گر بخشی از تاریخ این سرزمین و آلام و شادی‌های رخ داده برای آن‌ها هستند.

مؤلفه‌های زیرمجموعه مقوله «آهنگری، نجاری، و بنایی» دانش‌هایی درباره ساخت تام دیر، روروک چوبی، تنور بورک پز، قایق‌سازی ترکمن، ساخت سازه‌های چوبی، آهنگری وسایل کشاورزی، ساخت گهواره، ساخت لاری که نوعی آب انبار خانگی است، ساخت پالتا و کرکی، ساخت زبورآلات، ساخت دستگاه چوبی کره‌گیر، و ساخت بدنه دوتار هستند. در بررسی این مؤلفه‌ها نیز آنچه مشخص و برجسته است دانش فراوان صنعت‌گران ترکمن صحرا در بهره‌گیری از خلاقیت و تجسم و صرفه اقتصادی آن‌ها است. به‌طور کلی یکپارچه‌سازی مقوله‌های مختلف دانش بومی منطقه با استفاده از یک الگو و ساختار منسجم باعث حفظ این دانش‌ها از گزند فراموشی و نابودی‌شان و نیز دسترسی بهتر علاقه‌مندان و هنرجویان برای فراگیری آن‌ها خواهد شد. این کار همچنین می‌تواند خود صاحبان دانش را به سمت تجاری‌سازی و جذب سرمایه‌گذار و کسب درآمد بیشتر هدایت کند.

پاسخ به پرسش ۲. آیا الگوی ارائه شده رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران درباره دانش بومی در منطقه ترکمن صحرا و ابعاد آن دارای اعتبار لازم و کافی است؟

همان‌طور که در بخش پیشین بیان شد ابتدا کدهای مصاحبه استخراج شدند. سپس کدهای مشترک از نظر معنا در یک دسته قرار گرفتند و بر اساس مفاهیم و معانی کدهای هر دسته یک نا برای آن دسته انتخاب شد که در واقع مضامین فرعی (مضامین سازمان‌دهنده سطح دوم) را تشکیل دادند و مضامین فرعی در یک دسته بزرگتر قرار گرفتند که مضامین اصلی (مضامین سازمان‌دهنده سطح اول) را تشکیل دادند. در ادامه شبکه نهایی مضامین ترسیم شده است (شکل ۱). با یکپارچه‌سازی و انسجام این دانش‌ها در چارچوب یک الگو و سیستم کارآمد که ابتدا استعدادها و دانش‌های بومی در منطقه ترکمن می‌شناساند، می‌توان سرمایه‌گذاران را برای انتخاب گزینه‌های مناسب از میان گزینه‌های مختلف و متنوع آزاد گذاشت و همچنین ویژگی‌های خاص این دانش و جاذبه‌های اقتصادی آن را برای سرمایه‌گذار به صورت کامل نمایش داد. در حال حاضر این نوع سرمایه‌گذاری‌ها و تخصیص اعتبارها شاید به شیوه‌ای پراکنده شکل می‌گیرد و میزان آن کفایت لازم را ندارد. اما با پیاده‌سازی این الگو می‌توان نوعی هماهنگی را میان تولیدکننده و حمایت‌کننده ایجاد کرد و راهنمایی مناسب را برای گسیل اعتبارات به سوی دانش‌های بومی مستعد در منطقه فراهم کرد.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر به شناسایی مؤلفه‌های رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران منطقه ترکمن صحرا درباره دانش بومی پرداخته شد. ثمره سال‌ها تجربه و آزمون و خطا در وجود تعداد اندکی از افراد ذخیره شده است و با مرگ این افراد گنجینه ارزشمندی از دانسته‌های بشری نابود خواهد شد. از بین رفتن دانش بومی به منزله از بین رفتن بخشی از سرمایه ملی هر کشور است، به همین دلیل تلاش در راستای مدیریت و به‌کارگیری این دانش ضروری است. دانش بومی به‌ویژه دانش بومی در منطقه ترکمن صحرا اهمیت بسیاری دارد و در این زمینه مطالعات اندکی در کشور انجام شده است. ترکمن‌ها، در طول حیات طولانی چند هزار ساله، برای حفظ بقای خود و صیانت از دستاوردهای پیشینیان، دست به تلاش‌های مستمری زده‌اند، از این رهگذر با انباشت تجارب توانسته‌اند

اختراعات و کشفیات جدیدی را به جامعه جهانی عرضه کنند. امروزه اهمیت دانش بومی و ضرورت حفاظت و بهره‌گیری از آن از سوی نهادهای ملی و بین‌المللی بیش از پیش درک شده است. بنابراین پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی پژوهشگران در منطقه ترکمن صحرا درباره دانش بومی انجام گرفت. از این رو، در پژوهش حاضر هفت مؤلفه استخراج شد که شامل، صنایع دستی و زیورآلات، کشاورزی و باغداری، دامداری، موسیقی، معماری، غذا، لباس، بازی‌های ترکمنی، آهنگری، نجاری، و بنایی است. همچنین نتایج این پژوهش با برخی پژوهش‌ها مانند دهواری و دیگران (۱۳۹۸)، آقاجان تبار و دیگران (۱۴۰۰)، و اوراما و علی (۲۰۱۸) هم‌سو است. دانش بومی ترکمن صحرا نتیجه تجربیات چند هزار ساله مردمان ترکمن بوده و جزء سرمایه‌های معنوی باارزش کشور محسوب می‌شود، ولی به دلیل شفاف‌نبودن و کم‌توجهی متولیان امر بخش زیادی از این علم در معرض فراموشی و نابودی قرار گرفته است. این دانش در بخش‌های مختلفی همچون کشاورزی و باغداری، صنایع دستی، طب سنتی، مدیریت منابع آب، و دامپروری دارای پتانسیل‌های فراوان بود. با تلفیق دانش بومی و دستاوردهای جدید علمی می‌توان به توسعه پایدار و اقتصادی ترکمن صحرا یاری بیشتری رساند. در این راه نهادهای مسئولی همچون جهاد کشاورزی، میراث فرهنگی و صنایع دستی، و اداره امور عشایر نقش پررنگی دارند. همچنین مراکز علمی و دانشگاهی منطقه نیز می‌توانند با کارگروه‌های علمی و پژوهشی و با همکاری شرکت‌های دانش‌بنیان در زمینه شناسایی و سرمایه‌گذاری در دانش بومی تلاش کنند.

دانش بومی و رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی دو مفهوم مرتبط و به هم پیوسته هستند. دانش بومی به مجموعه‌ای از دانش، مهارت‌ها، و تجربیات اشاره دارد که در میان یک جامعه یا گروه خاص به‌طور سنتی منتقل شده است. رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی به فرایندی گفته می‌شود که در آن افراد برای یافتن اطلاعات، دانش و تجربیات خود را با یکدیگر به اشتراک می‌گذارند. دانش بومی منبع مهمی برای اطلاعات در زمینه‌های مختلف است. در واقع، افراد در جوامع محلی غالباً از دانش عمیقی در مورد محیط زیست، کشاورزی، بهداشت و درمان، و سایر موضوعات مرتبط با زندگی روزمره خود برخوردارند. رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی همچون ابزاری برای تسهیل اشتراک‌گذاری دانش بومی استفاده می‌شود که با استفاده از روش‌های مختلف مانند گفت‌وگو، مصاحبه، گروه‌های متمرکز، و نظرسنجی، می‌توان دانش بومی را جمع‌آوری و مستندسازی کرد، سپس آن را با سایر افراد در جامعه و یا در سطح وسیع‌تر به اشتراک گذاشت. اشتراک‌گذاری دانش بومی و ترویج رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی به توانمندسازی جوامع محلی کمک شایانی می‌کند. با دسترسی به اطلاعات و دانش، افراد در جوامع محلی می‌توانند در مورد مسائل مربوط به زندگی خود تصمیمات آگاهانه‌تری بگیرند و همچنین در زمینه‌های مختلف اقدامات مؤثرتری انجام دهند. ارتباط دانش بومی و رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی به افزایش دسترسی به اطلاعات برای افراد در جوامع محلی کمک می‌کند. با اشتراک‌گذاری دانش بومی، افراد از تجربیات و آموزه‌های یکدیگر بهره‌مند می‌شوند و به اطلاعات دسترسی پیدا می‌کنند. اشتراک‌گذاری دانش بومی به بهبود کیفیت اطلاعات موجود در جوامع محلی کمک می‌کند. از این رو، دانش بومی بیشتر براساس تجربه‌ها و مشاهدات واقعی است و می‌تواند مکملی برای اطلاعات رسمی و علمی باشد. رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی به تقویت همبستگی اجتماعی در جوامع محلی کمک و با اشتراک‌گذاری اطلاعات و دانش، افراد در جوامع محلی می‌توانند روابط خود را با یکدیگر تقویت و همچون یک جامعه متحد عمل کنند. اشتراک‌گذاری دانش بومی و ترویج رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی به حفظ و نگهداری دانش بومی برای نسل‌های آینده کمک می‌کند. دانش بومی یک میراث گرانبها است که باید برای آیندگان حفظ و نگهداری شود.

از طرفی، مطالعه رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی در میان پژوهشگران منطقه ترکمن صحرا، ما را به درک بهتری از چگونگی تعامل آن‌ها با دانش بومی رهنمون شده است. این پژوهش بر اهمیت استفاده از دانش محلی در پژوهش‌های علمی تأکید کرده و مؤلفه‌های کلیدی این رویه را به تصویر کشیده است. ارتباط نزدیک پژوهشگران با جامعه بومی و فهم عمیق آن‌ها از زمین‌های مرتعی، اکوسیستم‌ها، و گونه‌های گیاهی خاص، نمایانگر فواید دوجانبه‌ای است که دانش بومی در افزایش کارایی پژوهش‌ها و همچنین حمایت از منابع محلی به همراه دارد. در این راستا، تبادل دانش و تجربیات، جریان دوسویه‌ای را بین دامداران و پژوهشگران ایجاد کرده که نه تنها به پیشبرد دانش علمی کمک می‌کند، بلکه در حفظ و ارتقای دانش سنتی نیز مؤثر است. نقش فناوری اطلاعات در امکان‌سنجی و گسترش این تعاملات نیز بی‌بدیل است، و ایجاد یک چارچوب مدیریت دانش بومی حیاتی را برای پایداری محیطی و

توسعه‌ی اجتماعی منطقه ترکمن صحرا تکمیل می‌کند. می‌توان مطالعه رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی را در میان پژوهشگران منطقه ترکمن صحرا تأثیر گرفته از تعاملات عمیق فرهنگی و اجتماعی دانست.

از این رو، می‌توان چنین استنتاج کرد که دانش بومیان در زمینه‌های مختلفی مانند زراعت، دامداری، شیلات، جنگلداری، و طب سنتی نقش بنیادینی دارد. این دانش نه تنها به درک بهتر از اکوسیستم‌ها کمک می‌کند، بلکه به توسعه پایدار جوامع و امکان بقای فرهنگ‌های سنتی نیز کمک می‌کند. همچنین برقراری پیوند بین دانش بومی و فعالیت‌های اقتصادی مشهود است. دانش بومی می‌تواند به ایجاد اشتغال، افزایش درآمد، و در نهایت به حفاظت و حفظ منابع طبیعی منجر شود. در این میان پیچیدگی‌ها و عوامل مختلف تأثیرگذار بر رفتار اطلاع‌یابی نیز در کانون توجه قرار گرفته است. این عوامل شامل نقش ارتباطات، تصمیم‌گیری گروهی، و استفاده مؤثر از اطلاعات است. این موضوع نشان‌دهنده نیاز به مدل‌های پیچیده‌تر و فهم دقیق‌تر از فرایند اطلاع‌یابی در مقایسه با مدل‌های ساده‌تر و کلی‌تر است. به بیان دیگر نیز می‌توان گفت که مستندسازی و مدیریت دانش بومی همچون یک چالش مهم شناخته شده است. نیاز به ثبت، حفظ، و انتقال دانش بومی، برای جلوگیری از فراموشی و ازدست‌رفتن این دانش ارزشمند، بسیار حیاتی است. نقش فناوری اطلاعات در جمع‌آوری، ذخیره‌سازی، و اشاعه دانش بومی قابل توجه است. پتانسیل سیستم‌های اطلاعاتی در بهبود مدیریت و یکپارچه‌سازی دانش بومی با دانش علمی جدید، بیانگر نوعی نوآوری در این حوزه است. به طور کلی، پیشنهادها بر ارزش دانش بومی تأکید می‌کنند و لزوم بررسی‌های بیشتر برای استفاده مؤثر از این دانش در راستای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگ‌های سنتی را نشان می‌دهند. همچنین، دانش بومی و استفاده از آن در موقعیت‌های مختلف می‌تواند موجب بهبود کیفیت زندگی و تقویت ارتباطات و رابطه‌های انسانی شود. از آنجا که دانش بومی سرمایه‌ی اساسی جوامع سنتی بوده و نقش مهمی در تولید ثروت ایفا کرده است، موارد زیر برای توجه بیشتر و احیای آن پیشنهاد می‌شود:

۱. مطالعه عمیق و علمی نظری درباره دانش بومی ترکمن صحرا اولویت دارد تا گونه‌های آن شناخته شوند.
۲. کاربردی کردن و تعمیم دانش بومی در دانشگاه‌ها و مراکز فنی حرفه‌ای در تولید و تکثیر آن مهم است.
۳. تأسیس رشته دانش‌های بومی و جذب دانشجویان بومی برای تأمین اشتغال فوری در مناطق ترکمن نشین بسیار مهم است.
۴. ایجاد بسترهای محیطی برای عرضه صنایع تولیدی دانش بومی و حتی نگاه صادراتی آن از اهمیت خاصی برخوردار است.

۶. فهرست منابع

- آقاجان تبار، ف.، طبری کوچکسرای، م.، و محمودی، ج. (۱۴۰۰). نقش دانش بومی در اشتغال، درآمد افراد محلی و حفاظت از جنگل‌های هیرکانی از دیدگاه ساکنین منطقه واز، شهرستان نور. بوم‌شناسی جنگل‌های ایران، ۹ (۱۷)، ۱۳۲-۱۳۳. doi: 10.52547/ifej.9.17.123
- افروغ، محمد. (۱۴۰۳). جستاری در دانش و هنر بومی دستبافته‌های گرمانجی. دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران، ۱۱ (۲۲)، ۳۳-۱. doi: 10.22054/qjik.2023.70434.1338
- خانی، م.، هویدی، ج.، یآوری، الف.، و خانی، م. (۱۳۹۹). استفاده از تحلیل عاملی جهت تدوین، ارزیابی و شناسایی مؤثرترین معیارهای دانش بومی در مدیریت و برنامه‌ریزی منابع آب مناطق خشک و نیمه خشک ایران (استان یزد). دانش‌های بومی ایران، ۷ (۱۴)، ۱۰۵-۱۵۲. doi: 10.22054/qjik.2021.60055.1262
- دهواری، ب.، ریاحی نیا، ن.، و محمودی توپکانلو، ج. (۱۳۹۸). شناسایی مؤلفه‌های دانش بومی و ارائه الگوی مدیریت دانش طب بومی در منطقه مکران. تعامل انسان و اطلاعات، ۱۶ (۱)، ۸۹-۱۰۲. http://hii.khu.ac.ir/article-1-2857-fa.html
- رضایی شریف‌آبادی، س.، غلامی، ش.، و کربلاآقایی، م. (۱۳۹۹). شناسایی مؤلفه‌های مشترک در مدل‌های رفتار اطلاع‌یابی و بازیابی اطلاعات مشارکتی. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۰ (۲)، ۱۱۶-۱۳۹. doi: 10.22067/infosci.2021.23937.0
- زارع، ز.، میرزاییگی، م.، و ستوده، ه. (۱۴۰۱ الف). بررسی رفتارهای اطلاع‌جویی مشارکتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز. مطالعات کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات، ۳۳ (۳)، ۳۷-۵۱. doi: 10.30484/nastinfo.2022.3221.2157
- زارع، ز.، میرزاییگی، م.، و ستوده، ه. (۱۴۰۱ ب). تأثیر اعتماد بر تمایل به رفتار اطلاع‌جویی مشارکتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۸ (۲)، ۴۸-۵۴. doi: 10.52547/publiij.28.2.54
- شریفی، گ. (۱۳۹۹). پیشگیری و درمان بیماری‌های شایع در میان مرشدان زورخانه بر اساس دانش بومی. دو فصلنامه علمی دانش‌های بومی ایران، ۶ (۱۴)، ۲۵۳-۲۲۱. doi: 10.22054/qjik.2021.59217.1255
- نوروزی، ی.، و خویدکی، س. (۱۳۹۴). اطلاع‌جویی مشارکتی: مفاهیم، ابعاد، سیستم‌ها. علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۸ (۱)، ۱۴۱-۱۶۲. doi: 10.22091/stim.2015.605
- یوسف‌وند، س.، بارانی، ح.، عظیمی، م.، نیک‌نهاد، ح.، و شریفیان، الف. (۱۴۰۱). بررسی اتنواکولوژی مراتع شور و قلیایی ترکمن صحرا با استفاده از دانش سنتی دامداران ترکمن: مطالعه موردی شهرستان آق‌قلا استان گلستان. دو فصلنامه دانش‌های بومی ایران، ۹ (۱۷)، ۳۵۴-۳۲۱. doi: 10.22054/qjik.2023.66161.1300

- Aghajantabar F, Tabari M, Mahmoudi J. (2021). The Role of Indigenous Knowledge in Employment, Income of Local People and Conservation of Hircanian Forests from the Viewpoint of Vaz Area Residents, Noor City. *Ifej*, 9(17), 123-132. doi:10.52547/ifej.9.17.123. [In Persian]
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, 1(3), 385-405.
- Braun, V., Clarke, V., & Terry, G. (2021). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. SAGE Publications Ltd.
- Chuang, C. H., & Tsai, T. I. (2019). Individual Differences in Undergraduate Students' Collaborative Information Seeking Behavior When Working on Group Projects: A Study on Willingness to Collaborate and Sources Used. *Journal of Library and Information Studies*, 17(2), 103-129. doi: 10.6182/jlis.201912
- Dehviri, B., Riyahinia, N., & Mahmodi Topkanloo, H. (2019). Identification of indigenous knowledge items and presenting the knowledge management model of indigenous medicine in Makran district. *Human Information Interaction*, 6(1), 89- 102. [In Persian]
- Ebrahimzadeh, S., Rezaei Sharifabadi, S., Karbala Aghaie Kamran, M., & Dalkir, K. (2020). Triggers and strategies related to the collaborative information-seeking behaviour of researchers in ResearchGate. *Online Information Review*, 44(5), 1077-1096. doi: 10.1108/OIR-12-2019-0380
- Fadai, I. (2016). An overview of interpretative theory. *The third international conference of psychology, holistic science, educational sciences and social studies*. Shiraz, 1-7. [In Persian]
- Fardous, J., & Du, J. T. (2019). Characteristics of collaborative information seeking activities during group trip planning: A preliminary study. *Proceedings of the Association for Information Science & Technology*, 56(1), 648-650. <https://doi.org/10.1002/pra2.119>.
- Fattahi, S., & Naeimi Seddigh, A. (2017). Analysis of Researchers Information Seeking Behavior in National Search Engine Thesis Information System in Iran. *Iranian Journal of Information Management*, 2(5-6), 31-58. https://www.aimj.ir/article_93064.html?lang=en. [In Persian]
- Gholami, S., Rezaee sharifabadi, S., & Karbala Aghaei Kamran, M. (2021). Introducing Common Components Explained in Collaborative Information Seeking and Retrieval Models. *Library and Information Science Research*, 10(2), 116-139. doi: 10.22067/infosci.2021.23937.0. [In Persian]
- Heinstrom, J (2005). The influence of personality and study approach on students' information-seeking behavior. *Journal of Documentation*, 61(2), 228-247.
- Khani, M., Hoveidi, H., Yavari, A. R., & Khani, M. (2020). Using factor analysis in compilation, evaluation and identification of the most effective criteria of indigenous knowledge in the management and planning of water resources in arid and semi-arid regions of Iran (Yazd Province). *Indigenous Knowledge*, 7(14), 105-152. doi: 10.22054/qjik.2021.60055.1262. [In Persian]
- Li, Y., & Fan, S. (2021). Collaborative Information Seeking Behavior of College Student Learning-oriented Teams. *Documentation, Information and Knowledge*, 38(6), 87 – 99. doi: 10.13366/j.dik.2021.06.087
- Matosiak, K.K. (2016). Investigating the Information Retrieval Model and Information Behavior in Digital Image Collections: The Cognitive Approach of the Students in the First semester of the Master's Degree.
- Membele, G. M., Naidu, M., & Mutanga, O. (2022). Integrating indigenous knowledge and geographical information system in mapping flood vulnerability in informal settlements in a South African context: a critical review. *South African Geographical Journal*, 104(4), 446-466. doi: 10.1080/03736245.2021.1973907
- Norouzi, Y., & Khavidaki, S. (2015). Collaborative Information Seeking: Concepts, Measures, Systems. *Sciences and Techniques of Information Management*, 1(1), 141-162. doi: 10.22091/stim.2015.605. [Persian]
- Oroma, J. O., & Ali, G. (2018). Examining the Use of Information Systems to Preserve Indigenous Knowledge in Uganda: A Case from Muni University. *Modern education and computer sciences*, 5, 3643. doi: 10.5815/ijmecs.2018.05.05
- Sharifi, G. (2020). Prevention and treatment of common diseases among Zurkhaneh instructors based on indigenous knowledge. *Indigenous Knowledge*, 7(14), 221-253. doi: 10.22054/qjik.2021.59217.1255. [In Persian]

- Shoham, J. (2017). The main elements of the data retrieval model and information behavior are the study of the needs and methods of access of researchers to information and information resources. *The Journal of Academic Librarianship*, 40(2), 101-106.
- Whit Mayer, B. (2017). Investigating the relationship between students' cognitive beliefs and their information seeking behavior in Ivy's college league using the Cultura Model and the four extended cognitive patterns of the field of psychology. *Journal of Documentation*, 49(4), 356-369.
- Yousofvand, S., Barani, H., Azimi, M., Niknahad, H., & Sharifiyan, A. (2022). Ethnoecology of Turkmen Sahra saline and alkaline rangelands using traditional knowledge of Turkmen herders: a case study in Aq Qala county, Golestan Province. *Indigenous Knowledge*, 9(17), 321-354. doi: 10.22054/qjik.2023.66161.1300. [In Persian]
- Zare, Z., Mirzabeigi, M., & Sotudeh, H. (2022). The effect of trust on collaborative information seeking behavior of postgraduate students of Shiraz University. *Research on Information Science and Public Libraries*, 28 (2), 54-68. doi: 10.52547/publi.28.2.54. [In Persian]